

SKJØTSEL AV KULTURMINNER

Februar 2011

Hva er kulturminner, og hvorfor skal vi ta vare på dem?

Herlaugshaugen på Skei i Leka kommune og bautasteinen på Auran, Skatval i Stjørdal kommune er eksempler på automatisk freda kulturminner fra jernalderen.

Kulturminner er levninger og spor etter menneskenes liv og virksomhet i tidligere tider. Det kan være for eksempel fangstanlegg, tufter etter bosetting, gravminner, rydningsrøyer, ferdselsveger, steingjerder, bruer og hus. Alle kulturminner fra tida før reformasjonen i 1537 er freda, og omtales ofte som arkeologiske kulturminner. Tida fra 1537 og fram til i dag kalles nyere tid. Kulturminner fra denne perioden kan være freda ved vedtak etter kulturminneloven. For bygninger og samiske kulturminner gjelder særskilte regler. Hus fra før 1650 og samiske kulturminner som er over 100 år gamle er automatisk freda. Forvaltningsmyndighet for kulturminner er fylkeskommunen.

Kulturminnene er den eneste kilden til kunnskap om menneskenes liv og virke i forhistorisk tid og utfyller kunnskapen fra skriftlige kilder i nyere tid. De er en sentral del av vår felles kulturarv, og er et handgripelig uttrykk for tidsdybde og sammenheng med fortida. De gir stedet eller området en identitet og lokalbefolkninga en følelse av tilhørighet. I tillegg er de grunnlag for interessante og spennende opplevelser for fastboende og tilreisende.

Det oppdages stadig kulturminner, men mange er gått tapt gjennom tidene fordi kulturminnene, eller betydningen de har, ikke har vært kjent. Noen går også tapt fordi de på grunn av gjengroing ikke er mulig å finne igjen. Synliggjøring og skjøtsel representerer derfor i seg sjøl et vern for kulturminner. De aller fleste kulturminner finnes i jordbrukets kulturlandskap, og bøndene kan med støtte fra SMIL utføre en viktig innsats for samfunnet ved å ta vare på dem.

Kulturminner:

- SPOR OG LEVNINGER ETTER FOLK GJENNOM TIDENE
- KAN VÆRE SYNLIGE OG TILGJENGELIGE ELLER USYNLIGE STRUKTURER ELLER GJENSTANDER UNDER JORDA
- ARKEOLOGISKE KULTURMINNER (FØR 1537) ER AUTOMATISK FREDA
- NYERE TIDS KULTURMINNER (ETTER 1537) KAN VÆRE FREDA VED VEDTAK
- HUS FRA FØR 1650 ER AUTOMATISK FREDA
- SAMISKE KULTURMINNER ELDRE ENN 100 ÅR ER AUTOMATISK FREDA

Rydding av Skeifeltet i Sparbu, Steinkjer, ble gjennomført ved mekanisert hogst i januar 2007, bildet til venstre. Til høyre samme område med gravhager som beitemark i mai samme år.

Restaurering og synliggjøring av kulturminner

Oversikt over registrerte kulturminner finnes på <http://askeladden.ra.no>, www.kulturminnesok.no og på www.gardskart.no.

Det må ikke foretas fysiske endringer eller inngrep i freda kulturminner, eller i en vernesone på fem meter omkring uten særskilt godkjenning fra fylkeskommunen som forvaltningsmyndighet. For jorddekte kulturminner og i vernesonen er oftest vegetasjonskontroll for å hindre gjengroing den største utfordringa. Slik vegetasjonskontroll kan bestå i hogst og rydding, slått og beiting, og vernet er ikke til hinder for å gjennomføre dette dersom det skjer skånsomt, og uten skade på terrenget.

Som grunnlag for søknad om SMIL-tilskudd må det utarbeides en plan for tiltaket. Dersom tiltaket har stort omfang, eller dersom det kan tenkes å komme i konflikt med vernet, for eksempel ved plassering av skilt og informasjonstavler, skal planene framlegges for fylkeskommunen til uttalelse. Planen skal også beskrive oppfølgende skjøtsel i form av beiting eller slått for å hindre ny gjengroing.

Ryddinga bør tilpasses i det enkelte tilfelle ut fra kulturminnets art, terrenget og hvordan oppfølgende skjøtsel skal foregå. Store trær som kan skade kulturminnet ved stormfelling fjernes, men en glissen lauvtreskjerm kan gjerne får stå for å hemme oppslag av ny vegetasjon. Alt virke og hogstavfall må fjernes for å hindre gjødselvirkning.

Beitinga må starte tidlig på våren, og beitetrykket tilpasses etter vegetasjon og tilvekst. Gjødsling må ikke forekomme, det er viktig at beitinga er ekstensiv slik at antall dyr på arealet ikke blir så stort at det oppstår tråkkskader. Unngå gjerder på kulturminner eller i vernesonen da det gjerne blir stier og trakk langs gjerdet. Eventuell tilleggsforing må skje i god avstand fra kulturminner på grunn av stor risiko for tråkkskader.

Sauer, gravhaug og jordkjeller på Valberg, Frosta.

Til årlig skjøtsel gis tilskudd fra Regionalt miljøprogram for jordbruket. Mer informasjon og søknadsskjema finner du på www.fylkesmannen.no/miljoprogramnt, eller du kan henvende deg til kommunen. Fylkeskommunen kan også bidra med midler til skjøtselstiltak.

Kulturminnetiltak:

- FREDNING ER IKKE TIL HINDER FOR TRADISJONELL VIRKSOMHET SOM HOGST, RYDDING, SLÅTT OG BEITING
- VÆR VARSOM, UNNGÅ TERRENGSKADER
- FJERN HOGSTAVFALL
- TA KONTAKT MED FYLKESKOMMUNEN VED MER OMFATTENDE TILTAK OG VED Plassering AV INFO-SKILT OG TAVLER
- RYDDING MÅ FØLGES OPP MED LØPENDE SKJØTSEL VED REGELMESSIG ETTERRYDDING, SLÅTT ELLER BEITING
- GJØDSLING ELLER TILLEGGSFORING MÅ IKKE FOREKOMME PÅ ELLER I NÆRHETEN AV FREDA KULTURMINNE OG VERNESONE